

Тема: Психологія творчості

Ключові поняття теми: психологія творчості, творчість, творча особа, творчий продукт, творчий процес, творчий акт, креативність, діяльність, психічні процеси, психічні властивості, психологічні методи.

Література:

1. Бердяев Н.А. Смысл творчества. Опыт оправдания человека. // Бердяев Н.А. Философия творчества, культуры и искусства: В 2 т. М.: Искусство, 1994. Т. 1. с. 37–341.
2. Лук А.М. Психология творчества. – М.: Наука, 1978. – 127 с.
3. Николаенко Н.Н. Психология творчества. – С.-П.: Речь, 2005. – 277 с.
4. Мішиха Л.П. Психологія творчості. Навчальний посібник. - Івано-Франківськ: Гостинець, 2007. – 448с.
5. Моляко В.А. Психология творческой деятельности. – К.: Знание, 1978. – 46 с.
6. Пономарев Я.А. Психология творчества и педагогика. – М.: Педагогика, 1976. – 304с.
7. Роменець В.А. Психологія творчості. - К. :Либідь, 2004. - 288 с.
8. Туриніна О. Л Психологія творчості. К., 2007. – 160с.
9. Яланська С.П. Психологія творчості. - Полтава : ПНПУ ім. В.Г. Короленка, 2014. – 180с.

Матеріал до теми

Творчість — діяльність людини, спрямована на створення якісно нових, невідомих раніше духовних або матеріальних цінностей (нові твори мистецтва, наукові відкриття, інженерно-технологічні, управлінські чи інші інновації тощо). Науковий погляд на творчість включає два дискурси: психологічний і філософський. І якщо другий розглядає питання про сутність творчості, що по-різному ставилося в різні історичні епохи, то перший більше торкається самого процесу, психологічного механізму протікання акту творчості.

Разом з тим, термін «творчість» позначає не лише діяльність особистості, а і створені нею цінності, які врешті стають надбанням культури. Щодо психології, то творчість вивчається головним чином у двох аспектах: як психологічний процес творення нового (відкриття нового рішення, стратегію його пошуку) і як сукупність властивостей особистості, які забезпечують її включеність у цей процес, зокрема – **креативність**, яка розглядається як творчий потенціал людини, що проявляється у мисленні.

почуттях, окремих видах діяльності. Особистість володіє здібностями, знаннями й уміннями, має певні мотиви, завдяки яким вона може створити новий, оригінальний і унікальний продукт. Велике значення в розкритті й розширенні творчих можливостей особистості мають її уява, інтуїція, неусвідомлювані компоненти розумової активності, а також потреба в самоактуалізації.

Творчий процес людини — це послідовність творчих актів. Творчий акт можна вважати умовною одиницею творчого процесу, зручною для аналізу та вивчення механізмів творчості. На сучасному етапі розвитку наука не дає поки що вичерпної відповіді на те, як система механізмів мозку діє у творчому акті, проте за допомогою досліджень у сферах нейрофізіології, психології та психотерапії можна охарактеризувати практично всі інші психофізіологічні механізми творчого процесу людини. Крім зазначених феноменів, психологія творчості досліджує також умови творчості (особливості середовища, в якому працює творча особа, стимули та бар'єри в творчій роботі), продукт творчості (його структуру, об'єктивну та суб'єктивну новизну), особливості колективної творчості (структуру творчого колективу, функції його членів тощо).

Як наукова дисципліна, «психологія творчості є галуззю психологічної науки, що вивчає діяльність людини, спрямовану на пошуки нового розв'язання в навчальній та науковій практиці, здійснення винаходу, створення нової машини в техніці, нового твору в художній літературі й мистецтві» (В. О. Моляко).

Психологія творчості спирається на такі загально-психологічні методи — спостереження, анкетування, бесіди, а в ряді випадків, наприклад, при дослідженні технічної творчості, все ширше використовує експериментальні методи.

Початок інтенсивного розвитку наукової дисципліни психологія творчості припадає на 50-ті рр. 20 ст. Проблема феномена творчості та його природи, формуванню та прояву творчих здібностей, їх діагностиці присвячено багато досліджень у психологічній науці, з якими пов'язані імена В. Н. Ананьєва, Д. Б. Богоявленської, Л. С. Виготського, Л. С. Рубінштейна, Б. М. Теплова, Я. А. Пономарьова, А. М. Лука, В. О. Моляко, В. А. Роменця, В. Д. Шадрикова, Дж. Гілфорда, Е. П. Торренса, Е. де Боно, Г. Айзенка, С. Мідника, К. Роджерса, Р. Стернберга, М. Воллаха, З. Фрейда, Е. Фромма, Н. Когана, Т. Рібо, К. Юнга та ін.

В Україні та в багатьох країнах світу ведеться робота по створенню загальної теорії психології творчості, вивчаються усвідомлювані, логічні та неусвідомлювані, інтуїтивні компоненти творчості.

Здобутки психології творчості мають не лише теоретичне значення; їх використовують у практиці навчання, підвищення професійної майстерності, рівня кваліфікації працівників різного профілю, для інтенсифікації раціоналізаторської, винахідницької, наукової, управлінської діяльності тощо.

Психологія творчості тісно пов'язана з психологією праці, психологією мистецтва, психологією самосвідомості, іншими галузями психології; з філософією, педагогікою, медициною, культурологією, історією тощо, а також з економікою, політикою, менеджментом, виробництвом, технікою – тобто, практично з усіма сферами людського життя та діяльності.

Проблемні питання

1. Структура та механізм процесу творчості.
2. Репродуктивне та продуктивне в творчій діяльності.
3. Езотеричне та екзотеричне у творчості.
4. Драматичне начало в творчості.
5. Наукова творчість, її специфіка, евристичний пошук.
6. Творчий потенціал та особистісні характеристики творчої людини.

Вправи та ігри для практичних занять.

Існує багато вправ та ігор, що допомагають активізувати творче мислення та розвивати креативність. Частина з них підходять для індивідуальної роботи, частина – для роботи в команді. Важливим є створення дружньої та приязної атмосфери – саме вона допомагає долати бар'єри креативності.

Вправи та ігри:

1. «Як використати предмет?» Завдання: за встановлений час (5 хв. /більше) учасники мають знайти якнайбільше способів нестандартного застосування предмету (олівця, склянки, каструлі, шнурка для взуття, сірника тощо). Вправа може проводитися усно по колу, або письмово (спершу учасники записують свої варіанти на листочках, а потім зачитують).
2. «Творче життя» Завдання 1: в команді по 5-6 осіб придумати та написати список рекомендацій щодо того «як зробити своє життя більш творчим». Вимоги до рекомендацій: щоб кожен міг втілити їх в реальність без особливих матеріальних затрат чи специфічних супутніх обставин. Завдання 2: придумати, як можна зробити більш творчим звичайну повсякденну процедуру, наприклад, чищення зубів, розчісування волосся, одягання тощо.
3. «Знайти вихід» Завдання: учасникам пропонується знайти вихід з важкої ситуації, наприклад, «як витягти м'ячик з високої вузької вази, приклеєної до столу?», або «як поміряти висоту будинку за допомогою м'яча?» тощо.
4. «Розвиваємо метафору» Завдання: учасники мають заповнити пробіли у реченнях, наприклад, таких: «Квітка викликає радість так само як ... гнів», «Кран для ... теж саме, що ... ключ» та ін. (речення для порівнянь можуть

включати в себе складніші поняття, які можна зрозуміти за допомогою метафор).

5. «Що я тут бачу» Завдання: учасникам роздається папір, на якому намальовані цифри або геометричні фігури та пропонується домалювати їх (щоб вийшла якась інакша картинка), або ж намалювати щось на чистому листку, використовуючи лише геометричні фігури.

6. «Історія з набору слів» Завдання: учасники отримують набір слів, з яких мають скласти історію (завдання виконується індивідуально). Приклад набору слів: чайник, зима, весело, перпендикуляр, дівчинка, собака, лампа, кросворд, щастя, флейта, зустріч, ключі, комп'ютер.

7. «Так-ні» Завдання: учасники стають в коло та отримують якусь фразу, наприклад, «батьками бути класно, тому що...» та мають побудувати навколо неї невелику дискусію таким чином: кожен наступний учасник має аргументовано заперечити фразу попереднього учасника (коли перший каже «батьками бути класно, тому що...», другий повинен сказати «батьками бути зовсім не класно, тому що...»).

8. «Монолог предмету» Завдання: учасникам пропонується написати невеликий монолог від імені якогось предмету, який знаходиться в аудиторії (що він робить щодня? Що при цьому думає? Як почуватися?).

9. «Придумати загадку» Завдання: кожен учасник має придумати загадку, виконуючи наступні кроки: • Вибрати слово (наприклад, цукор) • Написати кілька характеристик для нього (який він? – білий, солодкий) • Придумати слова, яким притаманні ці характеристики (що таке ж саме? – сніг, мед) • Вставити між підібраними словами зв'язку « ... але не ...» • Прочитати загадку іншим учасникам: «Білий, але не сніг, солодкий, але не мед. Що це?».

10. «Як сказати інакше?» Завдання: підібрати якнайбільше синонімів до слів. Наприклад, друг: приятель, товариш, колега, побратим...

11. «Алфавітні рядки» Завдання: написати ланцюжок слів на задану тему, де кожне слово починається з наступної літери алфавіту. Наприклад, музичні інструменти: акордеон, баян, віолончель, гобой... Можна поставити умову написати такі рядки англійською чи іншими іноземними мовами.

12. «Відгадай героя» Завдання: один учасник загадує якогось героя (з казки, художньої літератури, видатну персону – інші мають знати, з якої сфери цей герой), інші учасники мають відгадати, хто це, задаючи лише закриті питання, на які можна отримати відповідь тільки «Так» чи «Ні».

13. «Що я буду робити, якщо...?» Завдання: учасники мають подумати та написати, що вони будуть робити, якщо, наприклад: перестане діяти сила тяжіння, всі зможуть читати думки на відстані, звірі та рослини будуть розмовляти тощо.

14. «Як вирішити проблему» Завдання: учасникам дається якась гіпотетична проблема (наприклад, «Страх виступати перед публікою»), на

яку потрібно придумати: 5 найстереотипніших, дуже логічних рішень; 5 нелогічних, божевільних рішень; 5 смішних вирішень проблеми.

Після виконання вправи обов'язково обговорюються, учасникам надається зворотній зв'язок. Особлива увага звертається на моменти вдалого чи, навпаки, проблемного виконання та можливі імпровізації в процесі виконання і оригінальні інтерпретації завдань.

Теми рефератів

1. Творчість як вчинок.
2. Усвідомлене та неусвідомлене в творчому процесі.
3. Загальні та спеціальні шляхи подолання бар'єрів креативності.
4. Деструктивне та конструктивне в творчості.
5. Наставництво як особливий вид творчості.

Контрольні запитання

6. Що вивчає психологія творчості?
7. На які загально-психологічні методи спирається психологія творчості?
8. Назвіть основні характеристики творчої особи.
9. Що таке творчість?
10. Що таке креативність?

Навчальні тести

1. Автором теорії бісоціації є:

- а) З.Фрейд;
- б) А.Адлер;
- в) А.Кестлер;
- г) К.Левін;
- д) Е.Фромм.

2. Засновником психометричного напрямку дослідження творчості вважають:

- а) Е. де Боно;
- б) С.Мідника;
- в) Т.Рібо;
- г) Е.Берна;
- д) Д. Гілфорда.

3. Інсайт – це:

- а) Творча криза;
- б) Творчий пошук;

- в) Творчий рівень;
- г) Творче осяяння;
- д) Творче очікування.

4. Види творчості (виділити невірну відповідь):

- а) Філософська;
- б) Релігійна;
- в) Історична;
- г) Художня;
- д) Наукова.

5. Творчий процес завершується стадією:

- а) Валідизації;
- б) Авторизації;
- в) Верифікації;
- г) Інкубації;
- д) Адаптації.

Завдання для самостійної роботи

Самостійно продовжити і розвинути наведений уривок:

«Той день був звичайним сіреньким днем кінця зими. Танув сніг, і землю облягали сонні тумани, м'які і теплі, мов старенька бабусина пухова шаль. Скоро - скоро уже прилетять сюди вітри, принесуть з собою запах весни, квітів, моря, і ще чогось незабагненого, що бентежить душу і кличе, кличе з собою в дорогу дальню, і обіцяє, і манить сподіванням близького щастя...

А зараз все тчуться і колишуться за вікном сірі серпанки... Звідки вона взялась?.. Звилась з туманів, примірялась?.. Не знаю...»

